

<https://doi.org/10.15407/np.76.094>

УДК027.54(477-25)

НБУВ:025.173:[94:321.64(477)“1918”]:001.814:070(477-25)

Григорій Рудий,

доктор історичних наук, учений секретар,

Сектор з координації наукових досліджень

Науково-організаційний відділ

Президія Національної академії наук України

вул. Володимирська, 54, Київ, 01030, Україна

e-mail: sknd@nas.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4679-282X>

Scopus Author ID: 58145722900

Ольга Вакульчук,

доктор історичних наук, завідувач відділу,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

вул. Володимирська, 62, Київ, 01033, Україна

e-mail: vakulchuk@nbuv.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4171-3886>

Scopus Author ID: 57224564915

**КИЇВСЬКА ГАЗЕТА «ВІДРОДЖЕННЯ» ЯК ДЖЕРЕЛО
ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕТЬМАНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ 1918 Р. (З КОЛЕКЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ
ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1918–1921 РР.,
ЯКІ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)**

Проаналізовано матеріали газети «Відродження» як джерела з історії Української держави, визначено проблематику газетних публікацій з цього питання. Встановлено, що серед авторів домінують працівники редакції, письменники, журналісти, що свідчить про широку участь творчої інтелігенції у відродженні української державності. Висвітлено визначальні фактори, які спричинили нетривалість і нестабільність періоду існування Української гетьманської держави 1918 р. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб за допомогою якісно-кількісної характеристики газетних публікацій розкрити їхній інформативний потенціал для вивчення історії Української держави 1918 р. *Методологічними засадами* є позитивістські

© Г. Рудий, О. Вакульчук, 2025

підходи до наукового пізнання, принципи історизму, об'єктивності, системності. Для їх реалізації застосовано джерелознавчий аналіз і синтез, порівняльний, кількісний і статистичний методи. *Наукова новизна* цієї статті полягає в тому, що вона є першою спробою в українській історіографії розглянути газету «Відродження» як історичне джерело для вивчення історії Української гетьманської держави, визначити проблематику газетних публікацій з цього питання і дати характеристику та оцінку опублікованих матеріалів.

Ключові слова: газета «Відродження», джерело, тематика, автори, класифікація, державність, гетьман Павло Скоропадський, Українська Держава.

Інтерес до вивчення державотворчих процесів в Україні, зокрема за доби Української гетьманської держави 1918 р., дедалі зростає. Науково-методичне супроводження цієї проблеми зумовлюється подальшим пошуком, виявленням, систематизацією та залученням невідомих документів і матеріалів, у тому числі газетної періодики, потребами їх об'єктивної інтерпретації. Актуальність теми посилюється й тим, що на сьогодні ще немає дослідження, в якому б матеріали газети «Відродження» 1918 р. розглядалися безпосередньо як об'єкт джерельної інформації з історії Української Держави.

Газета «Відродження» – перше безпартійне демократичне видання в період Української революції. Виходила щодня у березні-грудні 1918 р. українською мовою, усього – 223 номери. Засновник – редакційно-видавничий відділ Військового міністерства Української Народної Республіки (УНР), редактор – П. Певний. Видання широко і всебічно висвітлювало життя України, активно обстоювало рідну мову, культуру, освіту і науку, виступало за розумне проведення реформ, зокрема політичної та аграрної, наділення селян землею.

Редакція газети широко висвітлювала події в Україні та за її межами завдяки роботі власних кореспондентів. Серед матеріалів цього друкованого органу привертають увагу критичні статті щодо діяльності тогочасних урядових структур, політичних і громадських організацій, змістовні огляди преси, публікації про суспільно-політичне, літературне й мистецьке життя, виступи відомих українських політичних, громадських і культурних діячів з проблем структури та функцій існування державно-управ-

лінських органів, проведення економічних реформ, духовного відродження українського народу. З газетою співпрацювали В. Бурлака, А. Войнаровський, К. Вишневич, П. Гай, А. Головка, А. Гриневич, О. Грушевський, В. Дубянський, Ф. Дудко, Д. Долінський, П. Дорман, М. Залізник, Я. Закін, М. Кічура, Л. Ковальський, О. Кошиць, П. Кривенко, М. Кривецький, М. Левитський, Г. Лисенко, М. Мамонтів, О. Метлинський, П. Михайлович, В. Мурський, М. Павловський, М. Понурий, М. Сріблянський, К. Стеценко, М. Сумцов, Г. Чупринка та ін. Газета припинила діяльність у період Директорії УНР.

Треба зазначити, що окремі матеріали видання знайшли відображення в наукових дослідженнях [1–5], але спеціальних праць, які б розглядали газету «Відродження» як джерело з історії Української гетьманської держави 1918 р., немає. Отже, **метою** і завданням цієї статті є розкриття інформаційного потенціалу матеріалів «Відродження» щодо вивчення зазначеної проблематики. У результаті статистичного опрацювання даних виявлено рівень інформаційної насиченості публікацій у внутрішній, міжнародній, духовній сферах, що дало змогу дійти висновку щодо тематичної різноманітності газетних матеріалів: 9 % публікацій стосуються питань української державності й спадщини царизму, 14 % – становлення й діяльності органів гетьманської влади, 13 % – функціонування органів самоврядування, рад, політичних партій, громадських організацій, 5 % – російських владних структур, 1,5 % – земельної реформи, 5 % – розвитку промисловості України, 6% – фінансово-економічної політики, 8 % – військового будівництва, 6 % – роботи правоохоронних органів, 1 % – міжнаціональних відносин, 14 % – міжнародного життя, 5 % – церковного життя, 7 % – становлення і розвитку національної початкової і середньої школи, 4 % – розвитку вищої школи і науки, 2 % – розвитку української мови і літератури, 1 % – просвіти, 6 % – української культури, 4 % – охорони і збереження пам'яток історії і культури, 6 % – розвитку видавничої справи. Наведені дані дають вагомий підставу для висновку про те, що у газеті найбільше відбився процес внутрішньої політики гетьманського режиму. Водночас помітне місце на сторінках газети належить матеріалам про міжнародне і духовне життя держави.

Поряд із цим вбачається важливим виявлення виміру масштабу подій, які висвітлювало видання: події всеукраїнського значення – 80 %, місцевого – 9 %, світового і колишньої Російської імперії – 11 %. Отже, як свідчить аналіз, найбільше публікацій стосуються подій всеукраїнського масштабу. Що до тематичної палітри газетних текстів, то в результаті їх статистичного опрацювання виявлено, що серед матеріалів 3 % становлять публікації з питань свободи і прав людини, 37 % – незалежності, 6 % – демократії, 1 % – відповідальності, 28 % – патріотизму, 3 % – професійності, компетентності, 2 % – справедливості, 4 % – правопорядку, 1 % – орієнтації України до союзу з Росією. Отже, серед основних цінностей, які пропагує газета, – проблеми незалежності і патріотизму.

Результати статистичної обробки дали змогу простежити також кількісну і якісну динаміку авторських публікацій. Серед авторів домінують працівники редакції, письменники, журналісти (56 %), що свідчить про широку участь творчої інтелігенції у відродженні української державності. Також серед авторів – державні, політичні і громадські діячі (19 %), працівники освіти, науки і культури (5 %). З різних причин багато публікацій є анонімними (20 %), деякі автори друкувалися під псевдонімами, частина публікацій підписана ініціалами.

Привертає увагу жанрова різноманітність матеріалів, які висвітлюють внутрішнє і міжнародне життя Української держави. Зокрема, 43 % матеріалів становлять хроніки, 20 % – дописи, листи, директивні документи, 17 % – кореспонденції та огляди преси, 14 % – статті, 6 % – репортажі, інтерв'ю, нариси і фейлетони. Як бачимо, у газеті переважають аналітичні матеріали: хроніки, нотатки, кореспонденції, багаті на фактичну інформацію, що дає змогу дослідникові ефективніше використовувати зазначені джерела у своїй роботі.

Проаналізовані матеріали свідчать, що провідними темами газетного видання є такі:

- прихід до влади гетьмана Павла Скоропадського, створення гетьманської адміністрації;
- залучення до гетьманського уряду і державної влади українських політичних партій;

- формування самостійної української армії з опорою на козацтво;
- становлення нового соціально-економічного ладу, основою якого мали бути відновлення приватної власності на землю, фабрики і заводи, повна свобода торгівлі, вільне підприємництво та ініціатива;
- проведення земельної реформи, заснованої на підтримці середніх сільських господарств;
- зміцнення фінансово-кредитної системи та введення твердої національної валюти;
- проведення активної зовнішньої політики гетьманської влади, визнання України як суверенної держави на міжнародній арені;
- створення та діяльність українських освітніх закладів, наукових і культурних установ, пам'яткоохоронних структур.

Встановлено, що в матеріалах газети «Відродження» неодноразово оцінювалися прихід до влади гетьмана Павла Скоропадського, діяльність його адміністрації. Погляд газети на характер державного устрою, організації державної влади і органів управління відображено, зокрема, в таких публікаціях: «Державний переворот у Києві» (09.05.1918), «Новий курс політики на Україні» (10.05.1918), «З нагоди повідомлення уряду» (14.05.1918), «Становище на Україні» (15.05.1918), «Шлях до мирної праці» (16.05.1918), «Потреба в вищій адміністративній школі» (01.08.1918), «Рішучість і якісь у внутрішній політиці» (17.08.1918), «Наслідки поїздки голови Ради Міністрів за кордон» (06.09.1918), «До перебування п. Гетьмана в Німеччині» (17.08–19.08.1918) тощо. Редакція газети активно підтримувала ті заходи гетьманату, які стосувалися самостійницької ідеї державності України, а також захисту інтересів українського народу, насамперед, у культурно-освітній сфері. Водночас газета постійно критикувала гетьманську владу за широкий прояв царської спадщини в діяльності органів правопорядку, в цензурі засобів масової інформації, у використанні кадрового потенціалу, у толерантному ставленні до частини антиукраїнськи налаштованої російської еміграції [6].

Газета зафіксувала поляриність оцінок українських політичних партій та громадських організацій щодо приходу до влади гетьмана Павла Скоропадського, його перших державотворчих заходів, діяльності гетьманського уряду, зокрема, в таких публікаціях:

«Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві» (11.05.1918), «Переворот і українські політичні партії» (12.05.1918), «З'їзд партії соціалістів-федералістів» (14.05.1918), «Два з'їзди» (15–16.05.1918), «Всеукраїнська конференція трудово-народної соціалістичної партії» (09.06.1918), «Всеукраїнський національний з'їзд» (12.06.1918), «З'їзд представників земств України» (19.06–20.06.1918). Ці та інші матеріали засвідчують, що представники партії хліборобів-демократів, Української партії соціалістів-федералістів, Української партії соціалістів-революціонерів, Української соціал-демократичної робітничої партії зайняли відкрито ворожу позицію щодо гетьманату. Зокрема, обстоювалася теза про те, що прихід до влади П. Скоропадського був контрреволюційним переворотом, який перервав розвиток Української революції за національно-демократичним сценарієм [7].

Водночас газета дає багато цікавих публікацій, що визначали суспільно-політичну позицію прихильників гетьмана. Під характерними назвами «З'їзд представників промисловості, торгу, фінансистів та сільського господарства України» (18.05–19.05.1918), «Професорський з'їзд» (21.05.1918), «З'їзд делегатів хліборобів-власників» (05–06.06.1918), «В справі з'їзду делегатів від бувших кадетських корпусів» (21.06.1918), «З'їзд монархістів» (20.07.1918) в газеті друкувалися матеріали про ставлення до правління гетьмана великих землевласників, промисловців, представників торгово-фінансового капіталу, старої бюрократії, офіцерського корпусу колишньої царської армії. Усі вони були політиками з консервативними поглядами, які підтримували ідеї сепаратизму щодо України і мріяли про відродження російської імперії [8].

Важливе місце редакція газети відводила процесу утворення нового економічного ладу в Україні, стабілізації фінансово-кредитної системи та введення твердої національної валюти. Привертають увагу такі глибокозмистовні кореспонденції і статті: «Коло аграрної реформи» (10.05.1918), «Хлібна криза» (29.05.1918), «В справі агрономічної організації» (01.06.1918), «Нова галузь кооперації» (08.06.1918), «Сучасне становище вугільної промисловості» (13.06.1918), «Стан залізорудної та марганцевої промисловості» (21.06.1918), «Інтерв'ю з п. Міністром шляхів» (03.07.1918), «На казенних заводах» (11.07.1918), «Торговельні флоти» (14.07.1918),

«Експорт України» (18.07.1918), «Національна українська промисловість та її прихильники» (02.08, 07.08.1918), «Рішучість і якість у внутрішній політиці» (17.08.1918), «Імпорт України» (18.07.1918), «Українські гроші» (22.08.1918), «Розмова з Міністром харчування» (27.08.1918), «Про страховий кооператив на Вкраїні» (01.09.1918), «Міністр торгу і промисловості про економічне життя України» (30.08.1918), «Розмова з Міністром шляхів» (07.09.1918), «Українські фінанси» (08.09.1918), «Хмілеводство на Вкраїні» (13.09.1918), «Майбутнє української біржі» (18.09.1918), «Фінансово-економічні перспективи України» (10.10, 12.10, 26.10.1918), «Промисловість України» (17.10.1918), «Бюджет України» (17.10.1918), «Українські гроші (опис державного білета в 100 грн)» (23.10.1918). Важливе місце приділялося висвітленню повсякденної роботи з подолання продовольчої кризи, підготовки земельної реформи, які були ключовими ланками аграрної політики гетьманського уряду [9, 10]. Широко відображено в газеті проблеми фінансово-економічної справи [11], розвитку української промисловості [12], які й сьогодні залишаються актуальними. Варто зазначити, що більшості цих публікацій притаманні теоретична глибина, критична і персоніфікована спрямованість, конкретика.

Газета широко висвітлювала процес створення власних збройних сил і забезпечення обороноздатності гетьманської держави. Багато цінної для дослідників інформації міститься в кореспонденціях і статтях «Війна з Московщиною» (11.05.1918), «Ще до організації армії» (11.05.1918), «Громадянське виховання армії» (18.05.1918), «Військове міністерство і Генеральний штаб» (21.05.1918), «Коротенький огляд діяльності і організаційної роботи Морського відомства Української Держави» (07.06.1918), «Перша стрілецько-козацька дивізія» (07.06.1918), «Організація морської піхоти» (20.06, 18.07.1918), «Формування українського війська» (27.09.1918), «До утворення української армії» (05.10.1918), «Формування української армії» (20.10.1918), «Демобілізація флоту» (27.10.1918), «Відродження Чорноморського флоту» (02.11.1918), «Українська армія» (15.11.1918). Привертають увагу матеріали дискусії щодо ідейних та організаційних суперечностей навколо реалізації ідеї створення регулярної армії. Підкреслювалося, що завдання формування власних збройних

сил має вирішуватися на двох напрямках: забезпечення їхньої повної боєздатності і налагодження армійського життя на демократичних засадах» [13]. З цього погляду є цікавими публікації про створення самостійної української армії, першої стрілецько-козацької дивізії, відродження Чорноморського флоту та перешкоди на цьому шляху [14–16]. Матеріали газети засвідчують, що заходи Української Держави щодо розбудови української регулярної армії і флоту були ускладнені присутністю німецько-австрійських військ, звуженням соціальної бази, гострим політичним протистоянням у суспільстві.

Значне місце в матеріалах газети займало питання проведення зовнішньої політики Української Держави. Редакція газети регулярно висвітлювала заходи Міністерства закордонних справ щодо налагодження відносин з багатьма європейськими країнами, а також з новими державними утвореннями на теренах колишньої російської імперії, насамперед Доном, Кримом, Кубанню, Литвою, Радянською Росією. З-поміж публікацій на цю тему виокремимо такі статті, кореспонденції, інтерв'ю співробітників газети: Д. Долинський: «Австрійська політика і Берестейський мир» (10.05.1918), «Творення держав» (14.05.1918), Справа Бесарабська» (15.05.1918), «Українське посольство в Берліні і переворот у Києві» (16.05.1918), Е. Сокович: «Одне з завдань Мирового договору з Московщиною» (18.05.1918), А. Короленко: «Кубанщина» (19.05.1918), «До мирних переговорів з Російською Республікою» (21.05.1918), «Московсько-українська мирова конференція» (24.05, 25.05, 29.05.1918), «Інтерв'ю з головою великоруської мирної делегації Раковським» (24.05.1918), «Коло мирових переговорів» (30.05.1918), «Австрійська і польська політика і Україна» (31.05.1918), «Донська делегація» (31.05.1918), «Кримське питання» (01.06.1918), А. Хомик: «В справі мирових переговорів» 902.06.1918), «Навколо мирних переговорів» (08.06.1918), «У Міністра закордонних справ (розмова)» (17.07.1918), «Україна і Східний фронт» (24.07.1918), «Берестейський мир і поляки» (15.08.1918), «Заява Прем'єр-Міністра Ф. А. Лизогуба в Берліні» (27.08.1918), Х. Г. Раковський: «Про мирові переговори» (31.08.1918), М. Понурий: «Галичина, Холмщина і ми» (01.09, 17.09.1918), «Додатковий договір між Німеччиною і Московщиною» (03.09.1918), «Наслідки поїздки голови Ради Міністрів за

кордон» (06.09.1918), «До перебування п. Гетьмана в Німеччині» (11.09, 13.09, 14.09, 17.09, 18.09.1918), «Поляки й австро-польське питання» (13.09.1918), «Що зобов'язалася Україна доставити до літа 1919 р. Німеччині» (19.09.1918), «Мирні переговори з Німеччиною» (21.09.1918), С. Шелухін: «Мирова конференція» (24.09.1918), В. Мурський: «Україна на всесвітньому мировому конгресі» (25.09.1918), «До мирових переговорів» (26.09.1918), Й. Ходорівський: «Новий економічний договір з центральними державами» (29.09.1918), М. Понурий: «Білогвардійщина» (05.10.1918), Д. Трубецький: «Швеція й Україна» (03.11.1918), «Приєднання українських земель Австро-Угорщини до України» (09.11.1918), Долинський: «Доля Угорської України» (10.11.1918), «Україна і Кубань» (10.11.1918), «Україна і Антанта» (13.11.1918), «Українська місія в Ясах» (13.11.1918), «Антанське військо на Україні» (14.11.1918), Ю. Стояків: «Українські інтереси на Закавказзі» (15.11.1918), «Галичина й Буковина» (16.11.1918) тощо.

Аналіз газетних матеріалів свідчить, що уряд гетьмана здійснив низку заходів у справі визнання України як суверенної держави на міжнародній арені: завдяки його зусиллям були налагоджені продуктивні відносини з багатьма європейськими країнами, зокрема Болгарією, Голландією, Данією, Іспанією, Італією, Німеччиною, Норвегією, Швецією, Австро-Угорщиною. На сторінках газети є інформаційні повідомлення про приєднання до України Сіверщини, українських повітів Мінської, Могилівської, Курської, Воронезької губерній. Особливо широко й докладно редакція газети висвітлювала офіційні візити гетьмана Павла Скоропадського і голови Ради Міністрів Федора Лизогуба до Німеччини, результати цих перемовин з німецькими очільниками [17, 18]. Чимало місця відводила газета висвітленню мирних переговорів України з Росією, які розпочалися 23 травня 1918 р. у Києві. На сторінках видання докладно подаються звіти всіх переговорних засідань українсько-російських делегацій з травня по жовтень 1918 р. [19]. Окремої уваги заслуговують газетні публікації, що відбивають спроби гетьманського уряду порозумітися з державами Антанти [20].

Матеріали газети є важливим джерелом вивчення особливостей розвитку української мови, літератури, освіти, науки й культури в

період гетьманської держави. Найповніше цей процес віддзеркалювався у статтях і кореспонденціях «Урядова мова» (19.05.1918), «Відкриття українського клубу» (21.05.1918), «Общери не сплять» (28.05.1918), «Українська державна капела» (29.05.1918), «Становище вчителів народніх шкіл» (30.05.1918), «З'їзд в справі художньо-освітнього виховання» (31.05.1918), «Українізація вищих шкіл» (31.05.1918), «В справі курсів по українознавству» (01.06.1918), «Наші наукові завдання» (14.06.1918), «Академія наук у Києві» (04.06.1918), «До майбутнього з'їзду художників» (08.06.1918), «К. Стеценко» (02.06.1918), «Безпорадне становище народового вчительства» (11.06.1918), «Комісія по вищій школі В. І. Вернадського» (23.06.1918), «Всеукраїнський з'їзд представників художніх організацій» (26.06.1918), «Нарада директорів середніх шкіл» (23.07.1918), «Кам'янецький Український Державний університет» (31.07.1918), «Українці, ідіть до рідної школи» (04.08.1918), «Ніжинський історико-філологічний інститут князя Безбородька» (09.08.1918), «Фонд імені письменниці О. Кобилянської» (27.08.1918), «Вільний театр» (30.08.1918), «Державна мова» (04.09.1918), «Державна мова на Вкраїні» (08.09.1918), «Наталка Полтавка» (17.09.1918), «Українізація міського театру» (19.09.1918), «Народний дім ім. М. В. Лисенка» (26.09.1918), «Меморандум товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка у Києві до пана гетьмана у справі питання української мови» (29.09.1918), «Відкриття Українського державного університету» (06.10.1918), «Державний народний театр» (02.11.1918), «Три кризи культури» (12.11.1918), «Українська Академія наук» (26.11, 30.11.1918), «Державний драматичний театр» (30.11.1918), «Київське українське наукове товариство» (06.12.1918), «Наше письменство» (14.12.1918) тощо.

Отже, на сторінках газети помітне місце належить публікаціям, які відображають спроби Міністерства освіти і мистецтва, його органів на місцях українізувати шкільне життя, порушуючи проблеми запровадження українознавства в початковій і середній школі та покращення соціального становища українських вчителів [21, 22], становлення вищої освіти і української науки. Статті «Про перетворення Київського народного університету в Київський державний університет», «Про заснування Кам'янець-Подільського державного

університету», повідомлення про відкриття кафедр українознавства у вищих навчальних закладах, статті про становлення і розвиток української науки підтверджують, що у часи існування Української гетьманської держави цим питанням приділялася велика увага. Кількісний і якісний аналіз публікацій цієї тематики в газеті «Відродження» дає змогу зробити висновок, що найбільше матеріалів стосуються створення Української академії наук. Питома вага їх становить близько 60 % у загальному масиві матеріалів, що відображали процес розвитку науки в Україні. З точки зору наявності в цих публікаціях релевантної інформації особливо цікавими є аналітичні матеріали про становлення УАН [23–25].

Привертають увагу матеріали дискусії, що розгорнулася в суспільстві щодо надання українській мові статусу державної. На сторінках видання публікувалися матеріали, які відбивали погляди української громадськості щодо цієї проблеми. Газета постійно друкувала оголошення про запрошення осіб, які володіли українською мовою, до праці в державних і приватних установах, часто вміщувалися матеріали проти спроб запровадити в політичне і культурне життя суспільства двомовність [26–28].

Широко представлені матеріали, що віддзеркалювали найважливіші напрями розвитку української літератури. Газета систематично друкувала персоніфіковані матеріали, тобто такі, що містили аналіз творчого доробку конкретного письменника чи поета [29]. Авторами літературознавчих розвідок були критики, літературознавці, працівники редакції.

Виявлено також багато цікавих матеріалів, що розкривають процес відродження українського театрального і музичного мистецтва. Ця тема посідала одне з центральних місць у газеті з травня по грудень 1918 р. Значне місце приділялося створенню Національної опери, Драматичного театру, Державної капели, Державного симфонічного оркестру, Кобзарської школи тощо [30, 31]. Поряд з матеріалами про розвиток професійного театрального і музичного мистецтва друкувалися і ті, що стосувалися самодіяльних художніх колективів. Матеріали зазначеної тематики різноманітні за жанрами: статті, нотатки, інтерв'ю, повідомлення, рецензії.

Дослідження публікацій газети «Відродження» також дало змогу з'ясувати ставлення політичної цензури до періодики, яка видавалася в Україні у травні – грудні 1918 р. Ситуація, що склалася в державі зі свободою слова, викликала невдоволення і протест з боку багатьох представників української демократичної інтелігенції. На сторінках газети активно відбивався процес спротиву ідеологічному тиску гетьманської адміністрації на періодичні видання, наприклад у таких публікаціях: «Демонстраційне припинення усіх газет в Одесі» (21.05.1918), «З'їзд журналістів» (06.06.1918), «Закриття земської газети «Народное дело» (22.06.1918), «Справа видання українських газет у Полтаві» (24.09.1918), «Цензурна Вампука» (01.11.1918), «Відгадування думок» (21.11.1918) тощо.

Висновки. У процесі дослідження складено аналітичну і синтетичну характеристику матеріалів газети «Відродження» як джерела з історії Української держави 1918 р. Це дало змогу з'ясувати проблематику публікацій. Провідними темами газети були конкретні заходи гетьманського уряду і його структур на місцях стосовно реформування державної влади, соціально-економічного ладу, основою якого мали стати відновлення приватної власності на землю, фабрики і заводи, вільне підприємництво та ініціатива, проведення земельної реформи, введення твердої національної валюти. Значне місце в газеті посідають матеріали, які віддзеркалюють роботу органів державної влади щодо формування самостійної української армії, проведення активної зовнішньої політики, визнання України як суверенної держави на міжнародній арені. Особливий інтерес становлять газетні матеріали про запровадження української мови в початковій, середній і вищій школі, державних установах, закладах культури. Крім того, редакція газети активізувала зусилля української громадськості у боротьбі проти спроб антиукраїнських сил загальмувати процес становлення і розвитку української освіти, науки, культури.

Матеріали свідчать, що нетривалий і нестабільний період існування Української гетьманської держави був ускладнений кількома визначальними факторами: присутністю німецько-австрійських військ на території України; невдалим для Української держави підсумками Першої світової війни; значною російською

імперською спадщиною, яка негативно вплинула на розвиток Української держави.

Також встановлено кількісну і якісну динаміку авторських публікацій. Серед авторів домінували працівники редакції, письменники, журналісти, що свідчить про широку участь творчої інтелігенції у відродженні української державності. Матеріали газети «Відродження» зафіксували для прийдешніх поколінь історичний досвід розбудови української державності. Там чимало повчальних уроків, які й досі не втратили своєї актуальності. Отже, перспективними вбачаються подальші розвідки з означеної проблеми крізь призму окремих тогочасних центральних і регіональних періодичних видань.

Список бібліографічних посилань

1. Преса України: Газети 1917–1920 рр. : бібліограф. покажч. / уклад. Г. Я. Рудий. Київ. 1997. С. 18.
2. Завалій В. Є. Відродження. *Енциклопедія сучасної України* / редкол. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський [та ін.]. Т. 4. Київ : Ін-т енциклопед. дослідж. 2005. С. 507.
3. Газети України 1917–1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кат. / авт.-уклад.: О. А. Вакульчук (кер.); редкол.: О. С. Онищенко (голова), Г. В. Боряк [та ін.]. Київ : НБУВ, 2014. С. 40.
4. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст. : Історико-бібліографічне дослідження: Т. 6 : 1918 / уклад.: М. М. Романюк (кер. проєкту), Л. В. Сніцарчук, М. М. Комариця, Н. М. Кулеша. Львів, 2020. С. 37–43.
5. Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. *Українська книга*. Львів, 1938. Ч. 6/7. С. 121.
6. Рішучість і якість у внутрішній політиці. *Відродження*. Київ. 1918. 17 серп.
7. Всеукраїнська конференція трудово-народної соціалістичної партії. *Відродження*. 1918. 9 черв.
8. З'їзд монархістів. *Відродження*. 1918. 20 лип.
9. Коло аграрної реформи. *Відродження*. 1918. 16 трав.
10. Хлібна криза. *Відродження*. 1918. 29 трав.

11. Фінансово-економічні перспективи України. *Відродження*. 1918. 20 жовт.
12. Промисловість України. *Відродження*. 1918. 17 жовт.
13. Гордієвич К. Ще до організації армії. *Відродження*. 1918. 11 трав.
14. Осецький Ю. Формування української армії. *Відродження*. 1918. 20 жовт.
15. Перша стрілецько-козацька дивізія. *Відродження*. 1918. 13 листоп.
16. Відродження Чорноморського флоту. *Відродження*. 1918. 2 листоп.
17. Наслідки поїздки голови Ради Міністрів за кордон. *Відродження*. 1918. 6 верес.
18. Мирні переговори з Німеччиною. *Відродження*. 1918. 21 верес.
19. Московсько-українська мирова конференція. *Відродження*. 1918. 24–25, 29 трав.; 4 черв.
20. Українська місія в Ясах. *Відродження*. 1918. 13 листоп.
21. Вищі початкові школи. *Відродження*. 1918. 8 верес.
22. Становище вчителів народніх шкіл. *Відродження*. 1918. 30 трав.
23. Відкриття Українського Державного університету. *Відродження*. 1918. 6 жовт.
24. Кам'янецький Український Державний університет. *Відродження*. 1918. 31 лип.
25. Бурлака В. Українська академія наук. *Відродження*. 1918. 26, 30 листоп.
26. Державна мова на Україні. *Відродження*. 1918. 8 верес.
27. З приводу питання про державну мову. *Відродження*. 1918. 25–27, 29 верес.
28. Меморандум товариства «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка у Києві до пана гетьмана у справі питання української мови. *Відродження*. 1918. 29 верес.
29. Ковалевський О. М. Семенко. *Відродження*. 1918. 7 груд.
30. Безсонова М. Українська державна капела. *Відродження*. 1918. 29 трав.

31. Метлинський А. Державний драматичний театр. *Відродження*. 1918. 30 листоп.

References

1. Rudyi, G. Ya. (Comp.). (1997). *Presa Ukrainy: Hazety 1917-1920 rr.: bibliohraf. pokazhchyk* [Press of Ukraine: Newspapers 1917-1920: bibliographical index]. Kyiv. P. 18 [in Ukrainian].
2. Zavalii, V. YE. (2005). *Vidrodzhennia. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Renaissance. Encyclopedia of Modern Ukraine]. I. M. Dzyuba, A. I. Zhukovskyi (Eds.). Vol. 4. P. 507 [in Ukrainian].
3. Vakulchuk, O. (Comp.). (2014). *Hazety Ukrainy 1917-1920 rr. u fondakh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho: naukovyi katalog*. [Newspapers of Ukraine of 1917-1920 in the funds of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: scientific catalogue]. Kyiv. P. 40 [in Ukrainian].
4. Romaniuk, M. M., Snitsarchuk, L. V., Komarytsia, M. M., & Kulesha, N. M. (Comp.). (2020). *Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX-XX st.: Istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian press in Ukraine and the world in the 19th-20th centuries: historical and bibliographical research] (Vol. 6, pp. 37-43). Lviv [in Ukrainian].
5. Zlenko, P. (1938). *Periodychni vydannia Naddniprianshchyny v 1918 r.* [Periodicals of the Dnieper Region in 1918]. *Ukrainska knyha – Ukrainian Book*, 6/7, 121. Lviv [in Ukrainian].
6. *Rishuchist i yakist u vnutrishnii politytsi* (1918, August 17). [Determination and quality in domestic politics]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].
7. *Vseukrainska konferentsiia trudovo-narodnoi sotsialistychnoi partii* (1918, June 9). [All-Ukrainian Conference of the Labor and People's Socialist Party]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].
8. *Zizd monarkhistiv* (1918, July 20). [Congress of Monarchists]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].
9. *Kolo ahrarnoi reformy* (1918, May 16). [The circle of agrarian reform]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].
10. *Khlibna kryza* (1918, May 29). [Bread crisis]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

11. Finansovo-ekonomichni perspektyvy Ukrainy (1918, October 20). [Financial and economic prospects of Ukraine]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

12. Promyslovist Ukrainy (1918, October 17). [Industry of Ukraine]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

13. Hordiievych, K. (1918, May 11). Shche do orhanizatsii armii [Even before the organization of the army]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

14. Osetskyi, Yu. (1918, October 20). Formuvannia ukraïnskoï armii [Formation of the Ukrainian army]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

15. Persha striletsko-kozatska dyviziia (1918, November 13). [The First Rifle and Cossack Division]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

16. Vidrodzhennia Chornomorskoho flotu (1918, November 2). [Revival of the Black Sea Fleet]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

17. Naslidky poizdky holovy Rady Ministriv za kordon (1918, September 6). [Consequences of the trip of the Chairman of the Council of Ministers abroad]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

18. Myrni perehovory z Nimechchynoiu (1918, September 21). [Peace talks with Germany]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

19. Moskovsko-ukraïnska myrova konferentsiia (1918, May 24-25, 29; June 4). [Moscow-Ukrainian Peace Conference]. *Vidrodzhennia – Renaissance*. [in Ukrainian].

20. Ukraïnska misiia v Yasakh (1918, November 13). [Ukrainian mission in Yasy]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

21. Vyshchi pochatkovi shkoly (1918, September 8). [Higher primary schools]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

22. Stanovyshche vchyteliv narodnikh shkil (1918, May 30). [The position of teachers of public schools]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

23. Vidkryttia Ukraïnskoho Derzhavnoho universytetu (1918, October 6). [Opening of the Ukrainian State University]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

24. Kamianetskyi Ukraïnskyi Derzhavnyi universytet (1918, July 31).

[Kamenets Ukrainian State University]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

25. Burlaka, V. (1918, November 26, 30). Ukrainska akademiia nauk [Ukrainian Academy of Sciences]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

26. Derzhavna mova na Vkraini (1918, September 8). [The state language in Ukraine]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

27. Z pryvodu pytannia pro derzhavnu movu (1918 September 25-27, 29). [On the question of the state language]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

28. Memorandum tovarystva “Prosvita” im. T. H. Shevchenka u Kyievi do pana hetmana u spravi pytannia ukrainskoi movy (1918, September 29). [Memorandum of the T.H. Shevchenko Society “Prosvita” in Kyiv to the Hetman on the issue of the Ukrainian language]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

29. Kovalevskyi, O. (1918, December 7). M. Semenko [M. Semenko]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

30. Bezsonova, M. (1918, May 29). Ukrainska derzhavna kapela [Ukrainian State Chapel]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

31. Metlynskyi, A. (1918, November 30). Derzhavnyi dramatychnyi teatr [State Drama Theater]. *Vidrodzhennia – Renaissance* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2025.

Hryhorii Rudyi,

Dr. Sci (History), Scientific Secretary,
Sector of Research Coordination,
Scientific and Organizational Department,
Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine,
54 Volodymyrska St., Kyiv 01030, Ukraine
e-mail: sknd@nas.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4679-282X>
Scopus Author ID: 58145722900

Olha Vakulchuk,

Dr. Sci (History), Head of Department,
Department of Press Studies,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine,

62 Volodymyrska St., Kyiv 01033, Ukraine

e-mail: vakulchuk@nbuv.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4171-3886>

Scopus Author ID: 57224564915

Kyiv Newspaper *Vidrodzhennya* as a Source for Studying the History of the Ukrainian Hetman State in 1918 (from the Collection of Ukrainian Newspapers of the Period of Ukrainian Revolution 1917-1921 in V. I. Vernadsky National Library of Ukraine)

The materials of the newspaper *Vidrodzhennia* as a source on the history of the Ukrainian state have been analyzed, and the issues addressed in newspaper publications on this topic, have been identified. *The goal of the research* is to use qualitative and quantitative characteristics of newspaper publications to reveal their informative potential for studying the history of Ukrainian state in 1918. *Methodology and method.* Methodological principles are positivist approaches to scientific knowledge, principles of historicism, objectivity, systematic. The authors used source analysis and synthesis, comparative, quantitative, and statistical methods for their implementation. *The scientific novelty.* The paper is the first attempt in Ukrainian historiography to consider the newspaper *Vidrodzhennya* as a historical source for studying the Ukrainian Hetman State history to identify newspaper publications' subject matter on this issue and to characterize and evaluate published materials. *Conclusions.* An analytical and synthetic characterizations of newspaper materials as sources on the history of the Ukrainian state were carried out. This approach made it possible to find out the composition and subject matter of the newspaper. The leading topics of the newspaper were specific measures of the Hetman's government and its local structures regarding the reform of state power, the socio-economic system, land reform, the financial and credit system, and industry. An important place in the newspaper is occupied by materials that reflect public authorities' work in forming an independent Ukrainian army, pursuing an active foreign policy, and recognizing Ukraine as a sovereign state in the international arena. Of particular interest are newspaper articles introducing the Ukrainian language in primary, secondary, and higher education, government agencies, science, and cultural institutions. The newspaper's editorial board intensified the Ukrainian public's efforts to fight against anti-Ukrainian forces' attempts to slow down the formation and development of Ukrainian education, science, and culture.

Keywords: *Vidrodzhennya* newspaper, source, subject matter, authors, classification, statehood, Hetman Pavlo Skoropadsky, Ukrainian State.